

Streszczenie

Tematem dysertacji są „Charakterystyczne problemy «prozy kobiecej» po 1989 roku”. Celem podjętych w pracy rozważań jest wskazanie i opisanie wybranych problemów realizowanych przez polską „kobiecą prozę” oraz umieszczenie ich w kontekście kobiecego dyskursu. Kryterium, według którego teksty zostały wyselekcjonowane, jest przekonanie, iż szczególnie istotnym tematem w obrębie tego rodzaju pisarstwa jest kwestia kobiecej tożsamości i podmiotowości. Cezura roku 1989 stanowi przełomowy czas zmian politycznych i społecznych, których echa wyraźnie wpłynęły na kształt i problematykę literatury.

Tekst został podzielony na pięć rozdziałów. Pierwszy z nich stanowi konieczny dla zrozumienia procesów zachodzących w omawianym rodzaju prozy wstęp do rozważań nad konkretnymi przykładami literackimi. To próba omówienia podstawowych zagadnień dotyczących „literatury kobiecej” widzianych z perspektywy socjologiczno-historycznej oraz badań feministycznych i krytyki „literatury kobiecej”, a także wskazania stylów kobiecego czytania i pisania. Rozważania zawarte w pierwszym rozdziale o charakterze metodologicznym prowadzą do wniosku, iż najwłaściwszym podejściem badawczym do analizy utworów prozatorskich polskich autorek jest w tym wypadku koncepcja literatury kobiecej zaproponowana przez Ewę Kraskowską, definiującą kobiecość w literaturze jako konwencję – pewien stały zespół cech dzieła literackiego, który stanowi podstawę umowy zawartej między uczestnikami komunikacji literackiej, dotyczącej preferencji określonej tematyki, sposobu jej ujęcia oraz wyboru artystycznej formy utworu.

W rozdziale drugim zajmuję się historyczną i kulturową traumą silnie obecną w twórczości współczesnych polskich autorek. Rozważania otwiera analiza prozy *Święto trąbek* Marty Masady, która opisuje ciężar historii przodków, determinującej terażniejszość kolejnych kobiecych pokoleń. Dalsza część rozdziału odnosi się do kwestii traumy, której źródłem jest wyobcowanie kulturowe i związane z nim poczucie Inności, Obcości (Grażyny Plebanek *Pani Furia*). Powieść *Nieważkość* Julii Fiedorczuk również realizuje ten problem, lecz w odmienny sposób - czynnikiem traumatycznym determinującym życie bohaterki tej prozy są stereotypy kulturowe oparte na patriarchalnym, opresyjnym wychowaniu, które sytuują kobietę w roli zdominowanej przez mężczyznę. Natomiast w powieści Marty Syrwid pod tytułem *Bogactwo* źródłem traumy jest tragiczna przeszłość głównej postaci, która była w dzieciństwie molestowana seksualnie.

Trzeci rozdział stanowią rozważania dotyczące kwestii stereotypów warunkujących los kobiet. Analizuję literackie ujęcia obrazu Matki Polki i przemiany jakie w nim zaszły na

przestrzeni wieków. Przy okazji tego tematu podjęłam kwestię macierzyństwa, postrzegania kobiety jako matki, jej roli i zaangażowania w życie oraz wychowanie potomstwa. W tym rozdziale analizie poddaję obraz matki-feministki przedstawiony przez Sylwię Chutnik w *Dzidzi*. Problem „bycia matką” podejmuje w innej literackiej odsłonie Grażyna Plebanek w *Pudelku ze szpilkami*. W jeszcze odmiennym ujęciu zagadnienie to jest obecne w powieści *Ślad po mamie* Marty Dzido. Poruszone w tej części pracy kwestie są dowodem na przełamywanie tematów tabu związanego ze stereotypem Matki-Polki.

Kolejna część dysertacji związana jest z rozważaniami na temat doświadczania przez kobiece bohaterki Inności. Zagadnienia dotyczące kwestii tożsamości, niezakorzenia, braku poczucia przynależności i akceptacji w patriarchalnym, multikulturowym społeczeństwie, wyrażone zostają pojawieniem się w literaturze typu kobiety jako Obcego. Zagadnienia te rozpatruję w odniesieniu do dwóch wariantów literackiego opisu Innej – *Przystupy* Grażyny Plebanek i *Kieszonkowego atlasu kobiet* Sylwii Chutnik. O piętnie Inności traktują także opowiadania, które weszły w skład antologii zatytułowanej *Zachcianki*. Przy okazji tych rozważań, przytaczam ustalenia dotyczące kategorii wykluczenia. W tym kontekście rozpatruję wskazane typy bohaterek.

W ostatnim, piątym rozdziale omówiona została tematyka cielesności w szerokim ujęciu – od problemów z nieprzystawaniem do współczesnych wzorów piękna poprzez naturalistyczne opisy kobiecej fizjologii, po depresję – chorobę przypisaną kobietom. Celowo sięgam tu po utwory pisarek pokoleniowo starszych, jak Maria Nurowska czy Wanda Lachowicz. Poddane analizie powieści omawiają niezwykle aktualne problemy społeczne wkraczająca w nurt literatury zaangażowanej. Bohaterka *Zaplecza* Marty Syrwid ślepo podąża za ideałami współczesnej mody, swoistego „zapotrzebowania” na szczupłe ciało, nie zwraca uwagi na anoreksję, która zaczyna się rozwijać w błyskawicznym tempie. Z zaburzeniami odżywiania oraz rzeczywistym postrzeganiem swojego ciała walczy także bohaterka prozy Dominiki Dymińskiej w powieści o naturalistycznym tytule *Mięso*. Zwieńczenie rozdziału stanowi analiza powieści Sylwii Chutnik *Jolanta*, w której autorka daje sugestywny opis często bagatelizowanej choroby, na którą zapadają kobiety – depresji. Opisane problemy towarzyszą codziennej egzystencji „słabszej” płci, choć w dobie postępu i wzrostu świadomości społecznej, tematy te powinny być już tylko historią.

Poruszone przeze mnie kwestie stanowią ważne problemy, o których współczesne polskie pisarki zdecydowały się opowiedzieć. Namysł nad różnorodnymi ujęciami i literackimi realizacjami problemów „kobięcych” dotąd przez polską „prozę kobiecą” nieporuszanych lub wstydliwie przemilczanych w zamierzeniu daje możliwość spojrzenia na tę literaturę z nowej

perspektywy. Wybrane przykłady nie wyczerpują tematu, który jest rozległy i trudny do ujęcia w jednej dysertacji. Stanowią jednak, w moim przekonaniu, reprezentatywny i dopełniający obraz problematyki „literatury kobiecej” poruszanej przez współcześnie tworzące wybrane polskie pisarki.